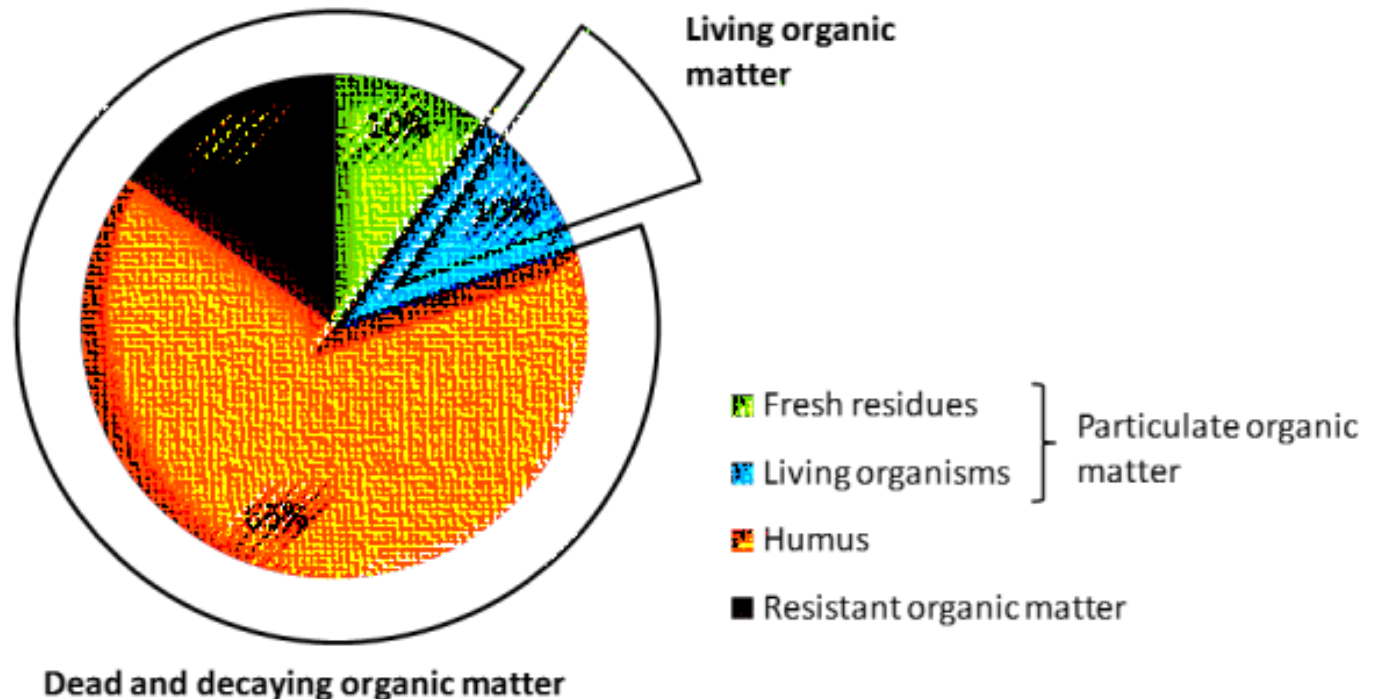

Pedologie

pro posluchače Mendelu v Brně, obor arboristika
akademický rok 2019/2020

Přednáška 5: *Organická složka půdy I.*

- neživá organická hmota v půdě
- uhlík jako základní složka organické hmoty
- vznik a rozklad organické hmoty; humus
- humifikační procesy v půdě
- organické a humózní půdní horizonty
- humusové formy

Proč téma půdní biologie?

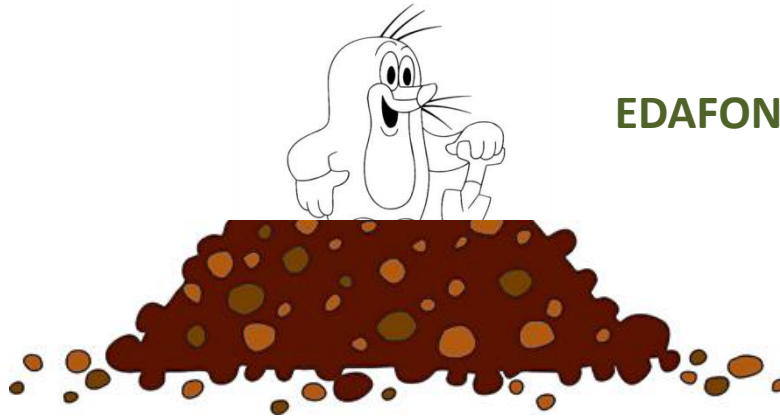
-
- Půda není součást neživé přírody
  - Půda bez živé složky se stává substrátem
  - Půda jako výchozí materiál pro růst rostlin

Neboli...

- Půda jako otevřený systém
- Půda jako životní prostředí i jako součást životního prostředí
- Půda jako zdroj živin a vody

Ústřední motto

HUMUS

EDAFON, BIOLOGIE PŮDY

HUMUS

ale trochu jinak...

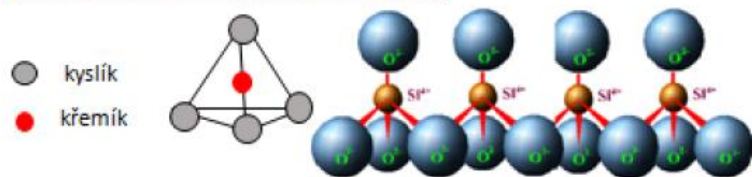
**... a jeho význam pro suchozemský
ekosystém**

**... a v ještě také v arboristickém
kontextu**

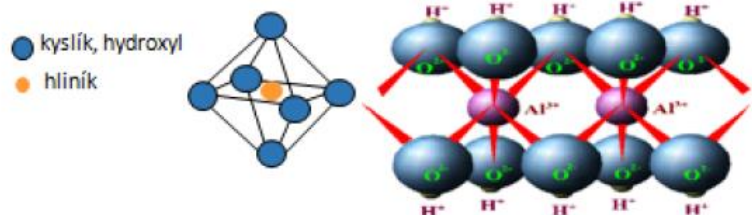
Půda jako zdroj živin

A) Jílové minerály

Tetraedry – Si⁴⁺ obklopen 4 O²⁻

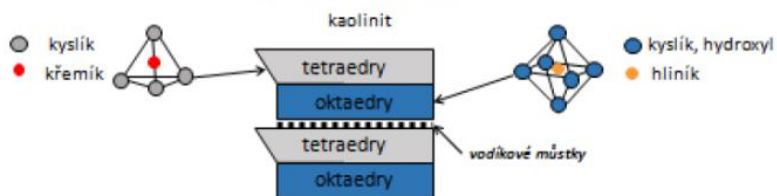
Oktaedry – Al³⁺ (Mg²⁺) obklopen 6 O²⁻ (na O²⁻ vázán H⁺)

vazba
tetraedrové a
oktaedrové vrstvy
přes společné O
nebo H můstky

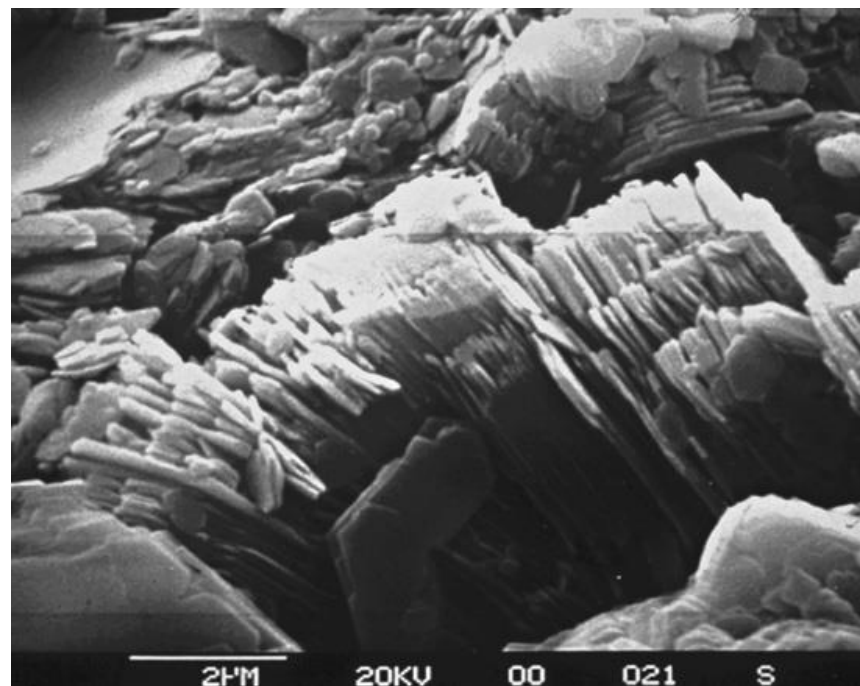
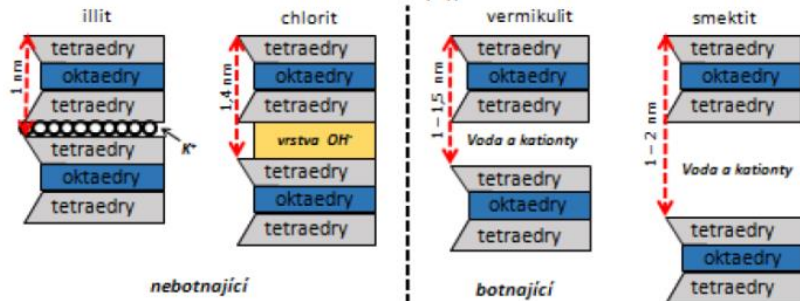

Jílové minerály typu 1:1

nebotnající

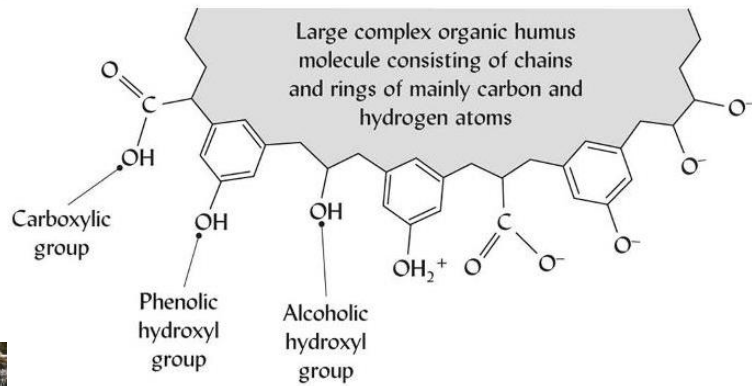
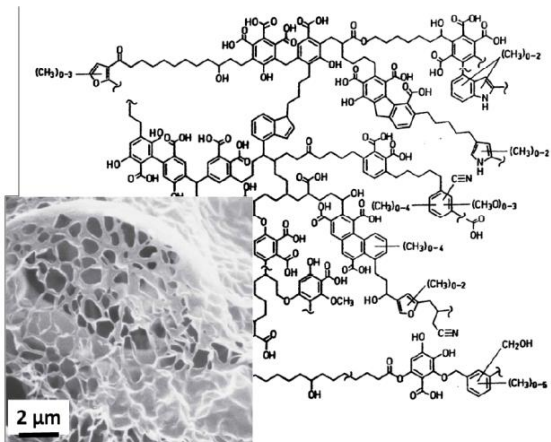
Jílové minerály typu 2:1

Půda jako zdroj živin

B) Humus

Uhlík jako základní stavební složka organické hmoty

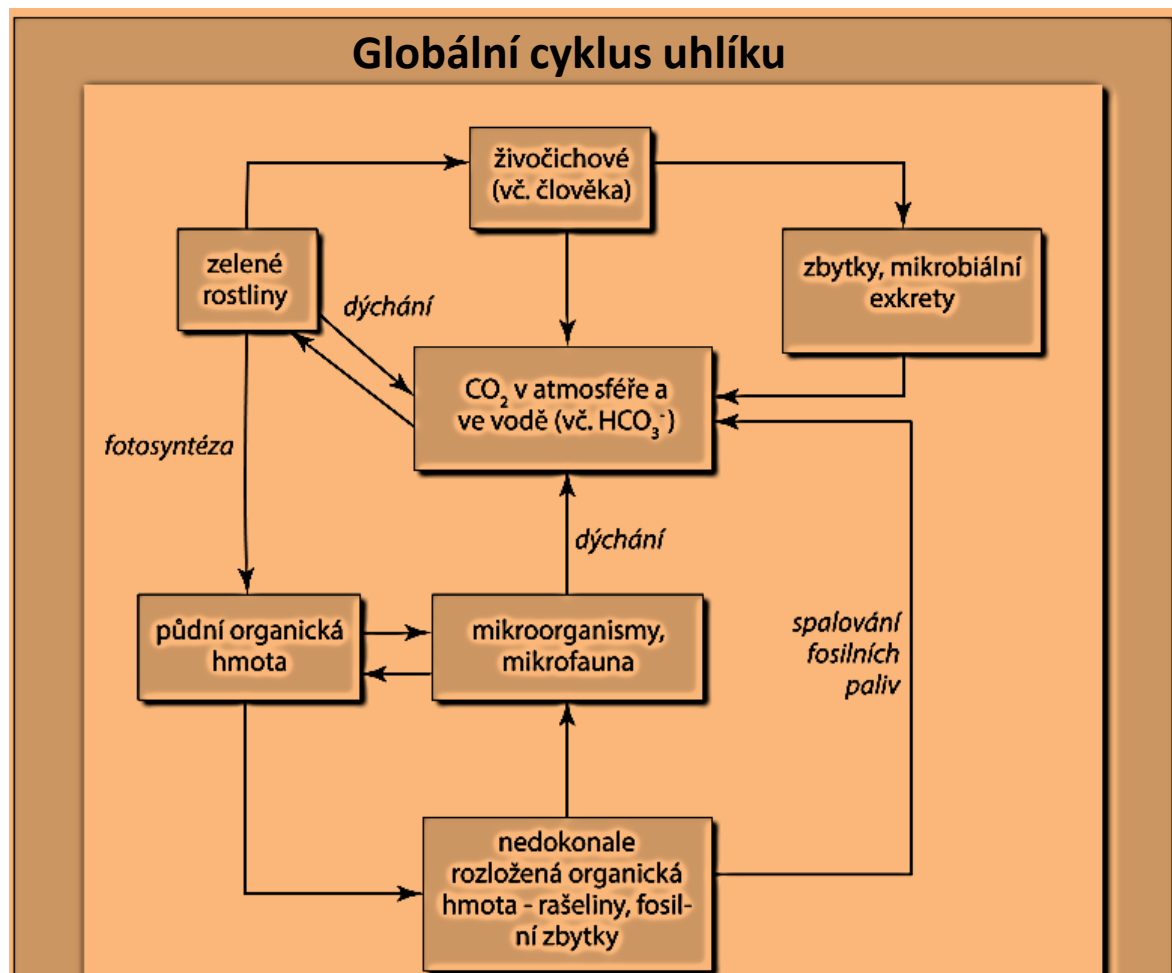
Uhlík je základní stavební složkou

organické hmoty

živá

odumřelá

přeměněná na
polymerizované
organické substance

Typ suchozemského ekosystému

Organický uhlík [t · ha⁻¹]

Vysokohorské a arktické lesy

0,1–0,4

Zemědělské systémy

1–2

Travní porosty

2–4

Jehličnaté lesy

1,5–3

Listnaté lesy

1,5–4

Tropické lesy (Kolumbie)

4–5

Tropické lesy (západní Afrika)

10

Uhlík jako základní stavební složka organické hmoty

- Přibližně 50–94 % uhlíku z opadu a 11–74 % uhlíku z jemných kořenů je prodýcháno ve a uvolněno ve formě CO_2 ;
zbytek je přeměněn na humus.

z hlediska fyzikálních vlastností

zlepšuje vlastnosti extrémně zrnitých půd (těžkých jílovitých i lehkých písčitých), kde působí jako provzdušňující nebo naopak tmelící a retenční složka;

ovlivňuje pohyb (zadržování) vody (organická hmota je schopná vázat 7–10× větší množství vody, než sama váží;

ovlivňuje technologické vlastnosti půdy (z hlediska možností práce s půdou);

vytváří vazby se seskvioxydly a tvoří cheláty (sloučeniny s kovy);

Uhlík jako základní stavební složka organické hmoty

- Přibližně 50–94 % uhlíku z opadu a 11–74 % uhlíku z jemných kořenů je prodýcháno ve a uvolněno ve formě CO₂;
zbytek je přeměněn na humus.

z hlediska fyzikálních vlastností

zlepšuje vlastnosti extrémně zrnitých půd (těžkých jílovitých i lehkých písčitých), kde působí jako provzdušňující nebo naopak tmelící a retenční složka;

ovlivňuje pohyb (zadržování) vody (organická hmota je schopná vázat 7–10× větší množství vody, než sama váží;

ovlivňuje technologické vlastnosti půdy (z hlediska možností práce s půdou);

vytváří vazby se seskvioxydly a tvoří cheláty (sloučeniny s kovy);

z hlediska chemických vlastností

pufruje vstupy látek měnících půdní chemické vlastnosti, je více nasycena bazickými kationty (Na⁺, K⁺, Mg²⁺, Ca²⁺), tvoří soli (humáty, fulváty, humatomeláty) a udržuje stabilní hodnotu pH;

má silné sorpční vlastnosti;

působí detoxikačně;

Uhlík jako základní stavební složka organické hmoty

- Přibližně 50–94 % uhlíku z opadu a 11–74 % uhlíku z jemných kořenů je prodýcháno ve a uvolněno ve formě CO_2 ;
zbytek je přeměněn na humus.

z hlediska fyzikálních vlastností

zlepšuje vlastnosti extrémně zrnitých půd (těžkých jílovitých i lehkých písčitých), kde působí jako provzdušňující nebo naopak tmelící a retenční složka;

ovlivňuje pohyb (zadržování) vody (organická hmota je schopná vázat 7–10× větší množství vody, než sama váží;

ovlivňuje technologické vlastnosti půdy (z hlediska možností práce s půdou);

vytváří vazby se seskvioxidy a tvoří cheláty (sloučeniny s kovy);

z hlediska chemických vlastností

pufruje vstupy látek měnících půdní chemické vlastnosti, je více nasycena bazickými kationty (Na^+ , K^+ , Mg^{2+} , Ca^{2+}), tvoří soli (humáty, fulváty, hymatomeláty) a udržuje stabilní hodnotu pH;

má silné sorpční vlastnosti;

působí detoxikačně;

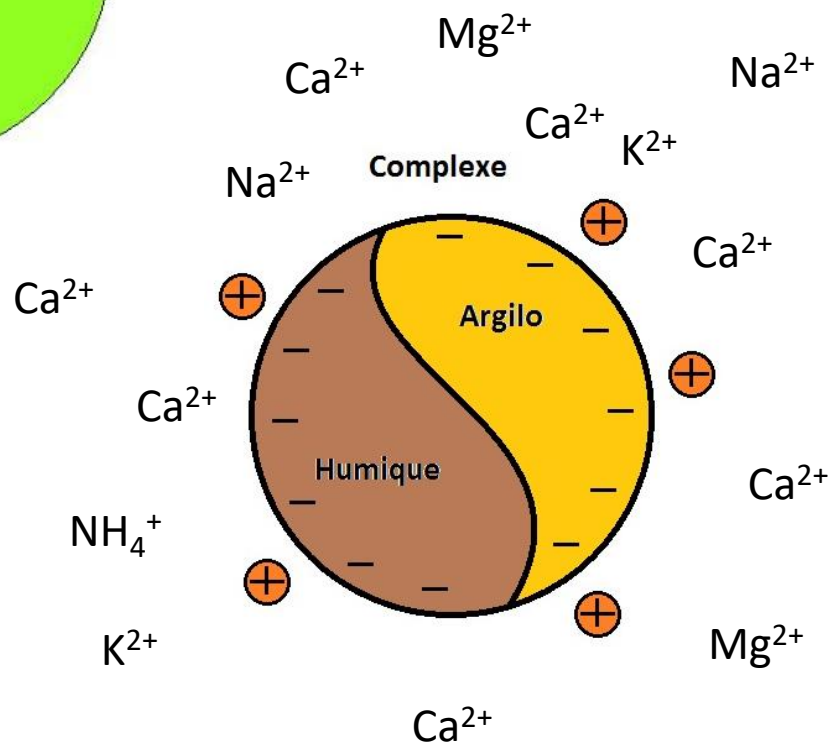
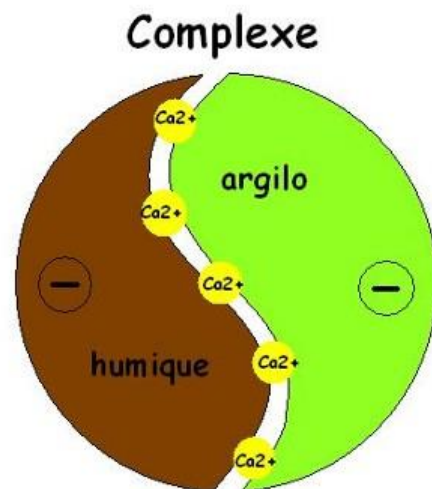
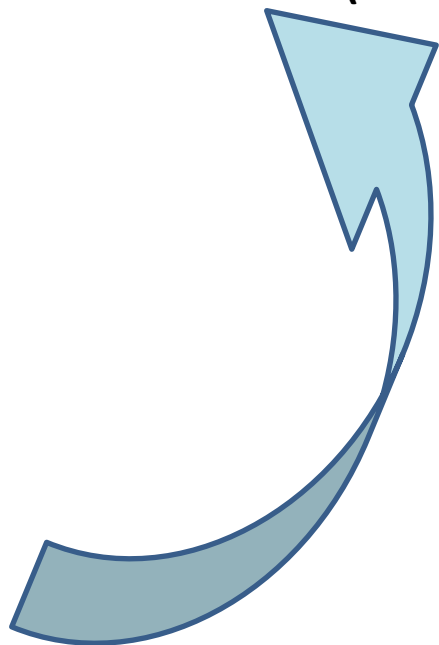
z hlediska biologických vlastností

představuje substrát obývatelný většinou půdních organismů, pro které je navíc zdrojem energie;

některé organické kyseliny pozitivně ovlivňují metabolismus rostlin, vyvolávají prodlužovací růst kořenů, zvyšují odolnost proti suchu, stimulují syntézu chlorofylu a klíčení semen.

Půda jako zdroj živin

H J S K (humuso-jílový sorpční komplex)

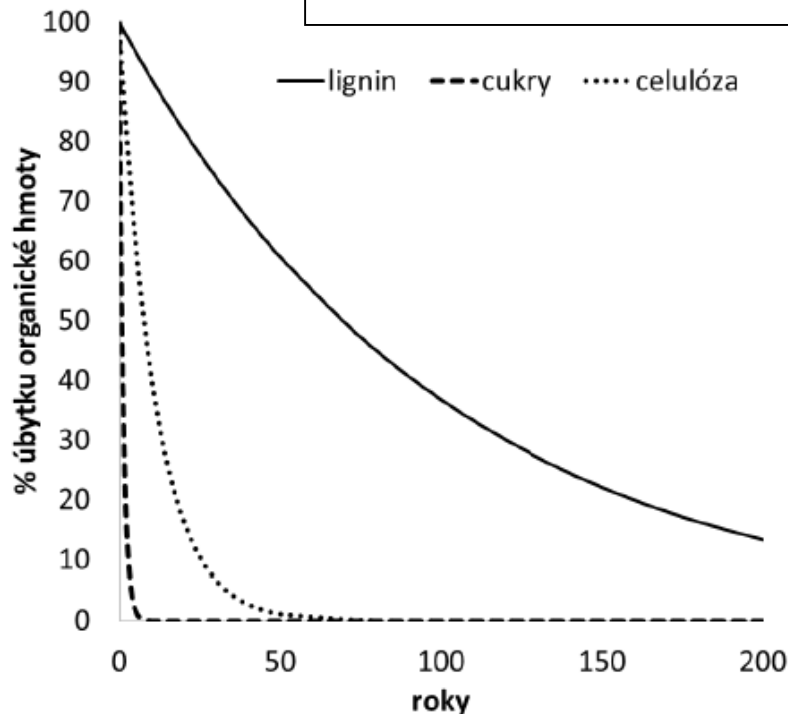
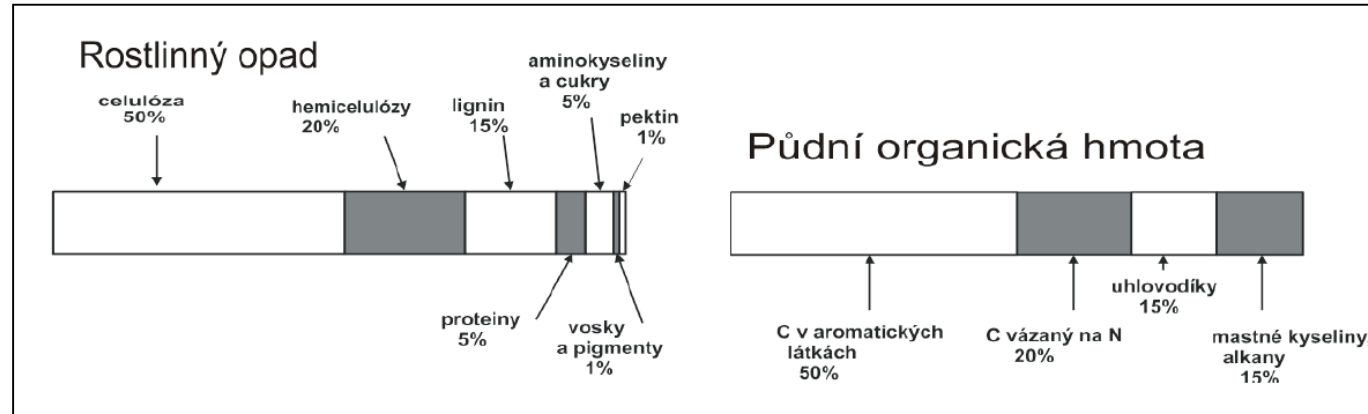
Hlavní procesy přeměny organické hmoty v půdě:

- DEKOMPOZICE**

= rozklad organické hmoty

DEKOMPOZICE VERSUS PRIMÁRNÍ PRODUKCE = AKUMULACE

- (1) v řádu dní: cukry a bílkoviny;
- (2) v řádu měsíců až let: celulóza, hemicelulózy;
- (3) nejpomaleji: lignin, fenolické látky

rychlost dekompozice v závislosti na

- teplotních podmínkách stanoviště
- vlhkostních podmínkách stanoviště
- vegetaci

Hlavní procesy přeměny organické hmoty v půdě:

- DEKOMPOZICE
- **MINERALIZACE**

= rozklad organické hmoty na jednoduché anorganické látky
(NH_4^+ , SO_4^{2-} , Ca^{2+} , CO_2 , H_2O , NH_3 , H_2 , PO_4^{3-} , SO_3 atd.)

- cca 50 % rozkládaného materiálu
- rozklad opadu (**primární mineralizace**) i humusových látek (**sekundární mineralizace**)

Osud produktů mineralizace:

1. emise do atmosféry (CO_2 , H_2O , NH_3 , N_2 , H_2S)
2. adsorpce rostlinami (anionty, kationty, voda)
3. adsorpce mikroorganismy (NH_4^+ , SO_4^{2-} , NO_3^- , CO_2 , PO_4^{3-})
4. adsorpce na půdní sorpční komplex (NH_4^+ , Ca^{2+} , K^+ , Na^+ , Mg^{2+})
5. vyplavení (NO_3^- , Ca^{2+} , K^+ , Na^+ , Mg^{2+})

Hlavní procesy přeměny organické hmoty v půdě:

- DEKOMPOZICE
- MINERALIZACE
- **HUMIFIKACE**

= za přísunu vzdušného kyslíku dochází k novotvorbě komplexních molekul, které

- jsou tmavě zbarvené
- mají složitou vnitřní strukturu

= enzymatický a biochemický proces

Produktem humifikace je **humus**

EKTOHUMUS

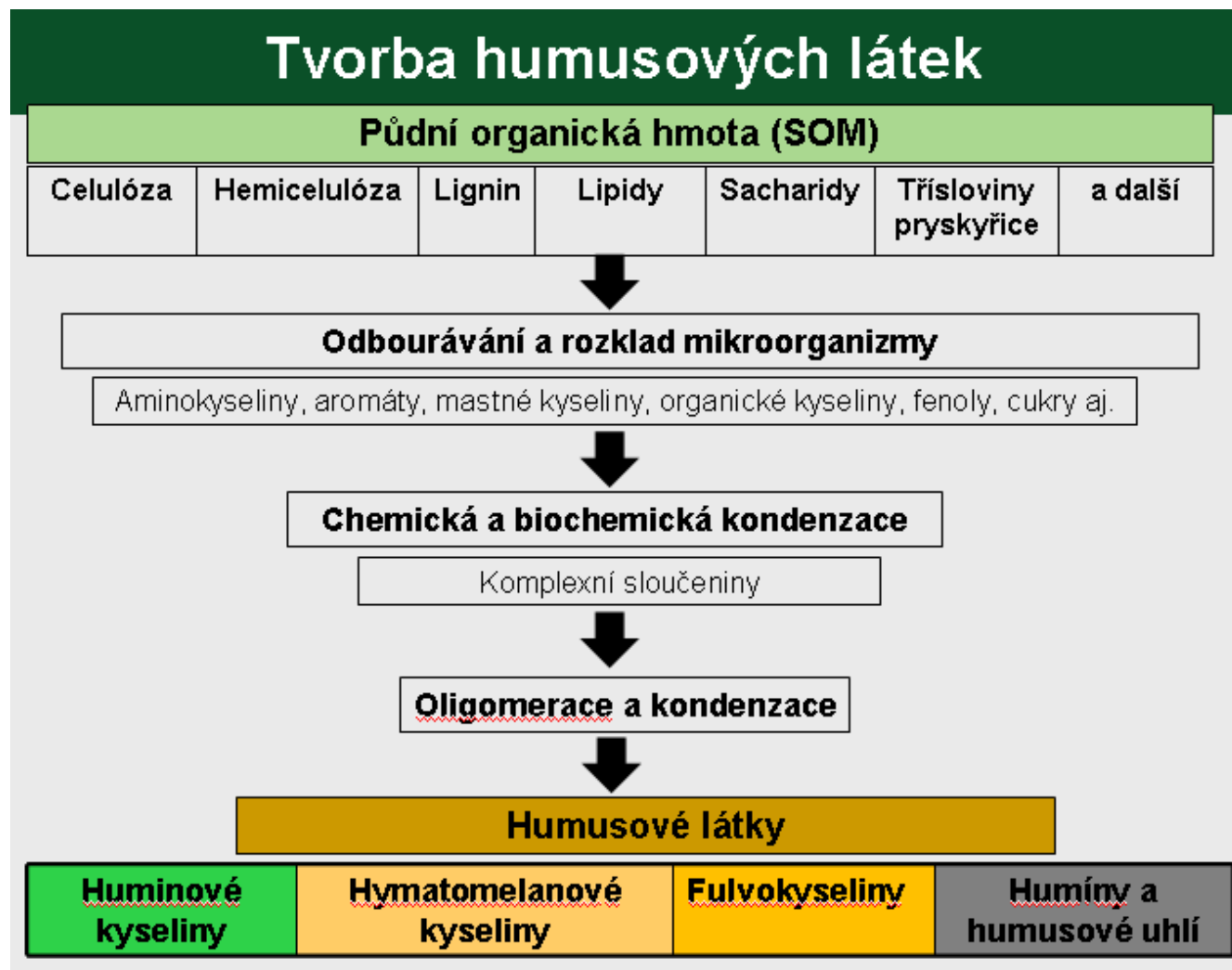
ENDOHUMUS

i v arboristických výsadbách je vhodné usilovat o nastolení tohoto stavu.

Hlavní procesy přeměny organické hmoty v půdě:

- DEKOMPOZICE
- MINERALIZACE
- **HUMIFIKACE**

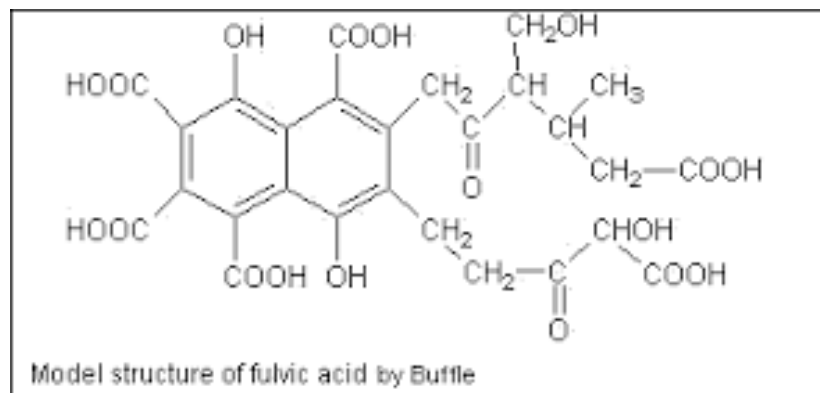
Hlavní procesy přeměny organické hmoty v půdě:

- DEKOMPOZICE
- MINERALIZACE
- **HUMIFIKACE**

Humusové látky:

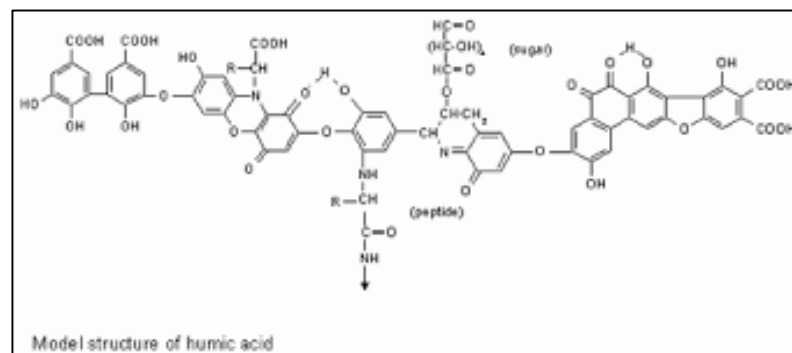
Fulvokyseliny (FK)

- nízkomolekulární, nejkyselější
- váže nejméně živin
- nestabilní, rozpustné i ve vodě
- v půdách s kyselou matečnou horninou i opadem (SM, BO, MD atd.), v chladném klimatu

Huminové kyseliny (HK)

- vysokomolekulární, méně kyselé
- váže více živin
- stabilnější, nerozpustné ve vodě (pouze v alkáliích), podporují tvorbu půdní struktury
- v úrodnějších, méně kyselých půdách

Humíny

- vysokomolekulární, velká jádra, krátké řetězce
- vázané na HJSK
- nejstabilnější, neextrahovatelné ani alkáliemi
- typické pro černozemní půdy

Hlavní procesy přeměny organické hmoty v půdě:

- DEKOMPOZICE
- MINERALIZACE
- **HUMIFIKACE**

Poměr HK : FK

(koncentrace humusových látek se udávají v %)

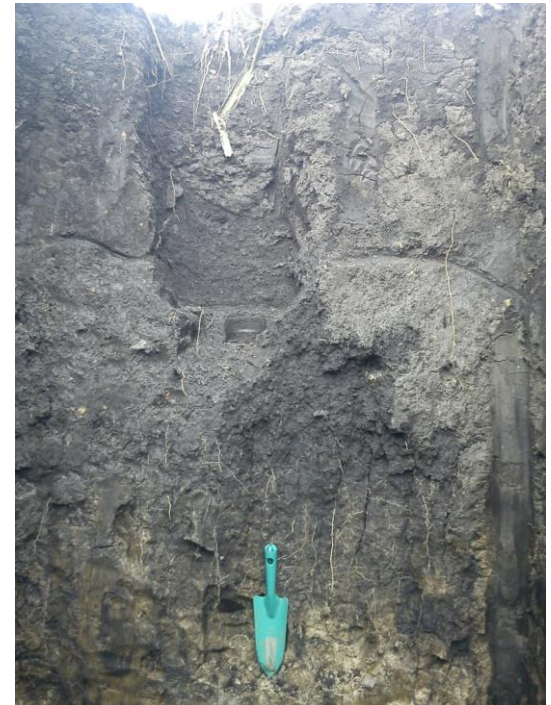
Podzolované půdy, kyselé půdy

HK : FK = 0,4-0,5

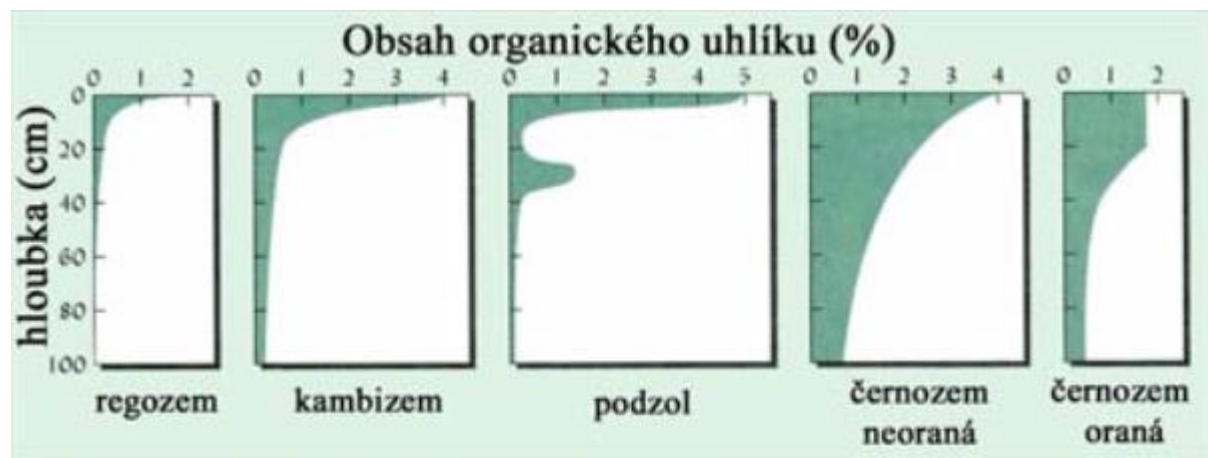
Půdy černozemního typu

HK : FK = 2-3

Organická hmota v půdních jednotkách

Půdní jednotka	Humus (%)	HK : FK
Černozem	2,6	2,4
Hnědozem	1,8	1,1
Luvizem	1,7	0,9
Pseudoglej	2,2	0,7
Kambizem eutrofní	2,5	0,7
Kryptopodzol	5,4	0,6

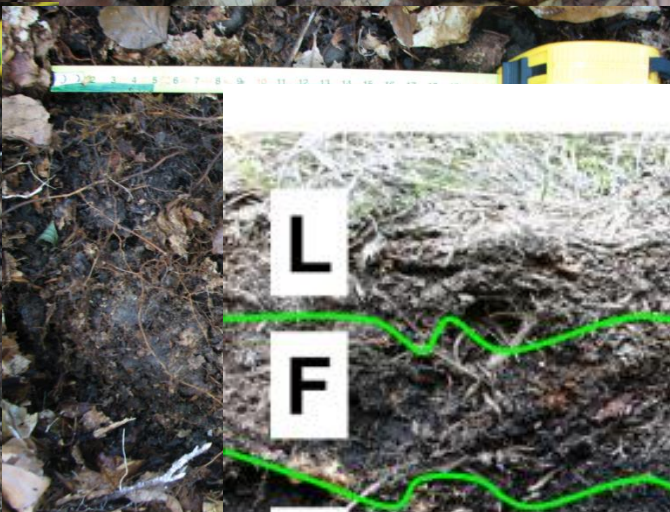
Půdní organické horizonty, humusové formy

humusová forma = specifická sekvence organických horizontů

- a) anhydrogenní (vodou neovlivněná stanoviště)
- b) hydrogenní (vodou ovlivněná stanoviště)

ANHYDROGENNÍ HUMUSOVÉ FORMY A SUBFORMY

MOR

MODER

MULL

HYDROGENNÍ HUMUSOVÉ FORMY A SUBFORMY

HYDROMOR

HYDROMODER

HYDROMULL

ZRAŠELINĚLÉ HUMUSOVÉ FORMY

EKOSYSTÉMOVÝ ASPEKT HUMUSU A HUMUSOVÝCH FOREM

a) výživa rostlin (nositel živin):

N, P a další živiny

b) prostředí pro růst rostlin a dalších půdních organizmů

c) zavlažování rostlin (nositel vody)

retenční kapacita až 1500 %

7 cm humusu zadrží cca 80 mm srážek

d) uhlíkový sink (nositel uhlíku)

orná půda: 7,9 kg/m²;

lesy mírného pásu: 9,9 kg/m²;

stepi a křoviny mírného pásu: 10,5 kg/m²;

boreální lesy: 10,5 kg/m²;

tropické lesy: 11,6 kg/m²;

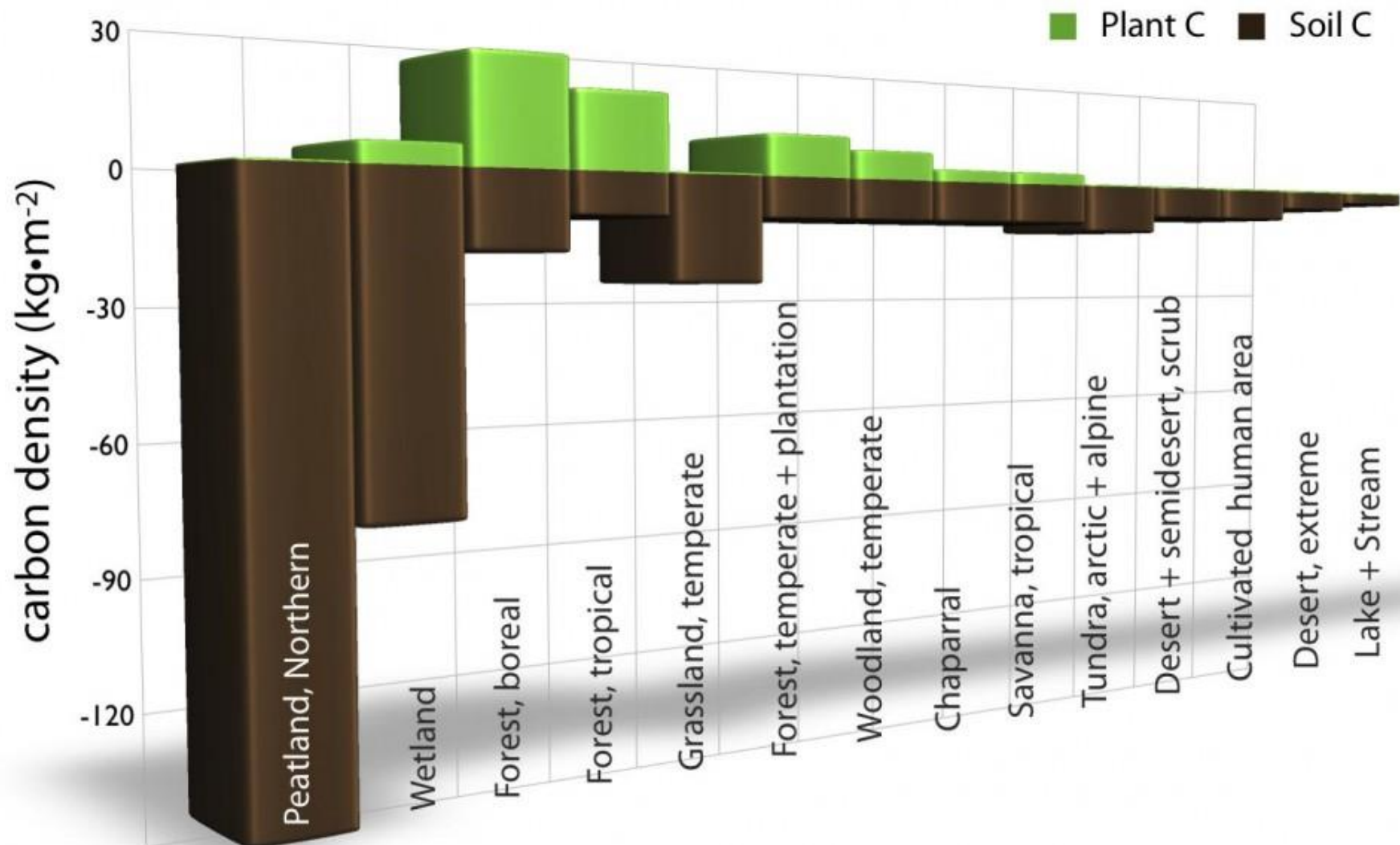
tundra: 21,8 kg/m²;

mokřady: 72,3 kg/m²;

GLOBALNÍ ASPEKT ORGANICKÉ HMOTY V PŮDĚ

(after Amthor et al. 1998)